

Brazde Bănățene

ARHIVE CULTURALE, ISTORICE, LITERARE ȘI ARTISTICE.

Abonamentul: 100 Lei pe un an.

Apare lunar.

Prețul: 5 Lei

Director: Caius Pascu, preot.

Redacția și Administrația: Topolovățul Mic, jud. Timiș-Torontal
Inregistrată la Tribunalul Timiș-Torontal Sec. III, în Registrul publicațiilor periodice sub Nr. 66/1938.

Cu pașii de rouă, din veac . . .

de Pavel P. Belu

„Destinul împărătesc al poetului” . . .

În adevăr, în fiecare zi, aurorele își culcau crinii și sânzienele pe umerii lui. Soarele se arăta printre sulite de brad, iar geana lui de aur aprindea fruntea de bronz, boltită dârț în foimfiul zării.

Il vedeam zâmbind . . .

Și cu primăveri de piersici înfloriți și cu toamne lungi de frunză ’mprăștiată. Iarna, zăpada-i încălzește umerii ca un coșoc, iar vara, numai răcoarea plopilor, sălcuța și bobocii detrandafir îi înmiresmau viețuirea tăcută, liniștită, rece . . .

În fiecare zi ochii mei se opreau pe fruntea lui, pe numele lui și nu arareori m’a cuprins mirarea, când am văzut că din cele trei busturi numai numele lui a rămas așa de curat, auriu, ca și când atunci l’ar fi scris cineva pe marmoră. Lu ceilalți se mai ștersese, se mai înegrise, dar la el nu! Lucid ca ’n ziua cea dintâi, cu paloare de tucaș răsarit pe vârful codrui:

Mihail Eminescu . . .

Lăstuni leneși, gândurile mă duceau atunci spre un oraș nemțesc, cu nopți de nesomn, cu castani uriași și sumbrii, în catran și vânt, cu plăcuri de ploaie în pavajul tare . . . Ribegit, cu o țundră udă și nemâncat, cu fruntea scrum de vise, un tânăr de statură mijlocie, frumos și singur, străbătea înfioratele „Strasse” germane.

Cine l’a înțeles, cine l’a luat în seamă? Departe, într’o țară cu prisăci și dumbrăvi, flutura mătasa din aripă porumbelului mării dragi. Acolo erau visurile, acolo era tinerețea, albinele prisăcarului sfăos, Toader Gânj, — spumă de aur, aci numai castani și smoală, numai ploaie și pavaj dur, numai vânt, numai tristețe, gol sec și greu . . .

Dar vremea a trecut. Veronica a poposit la pieptul lui, o clipă a răsărit soarele liniștii, pentru ca după aceea cărările să fie tot mai întortochiate, răbufnetul vieții tot mai amenințător, iar Petrii și stărvurile moralității contemporane să-și răstoarne intriga îngustimii lor pe un nume curat, într’un bărbat cu suflet de copil, pentru că puritatea olimpică a minții lui, lăcrămișoarele sufletului alb, toate, treceau serafice înainte, călcând peste burueni, peste viermi, din simplul motiv că ghiul lui n’avea decât perspectiva siderală, spre care mergea beat, năuc, cu umerii plini de aurore și vise. Ci l-a încolțit mizeria, l-a răpus munca, îl învingea viața. Și într’o dimineată, când soarele-și culca întâele raze pe trotuarele proaspăt măturate și ude ale Bucureștilor, la o crâsmă periferică un bărbat fromos, cu fața oblongă, palid și cu fruntea boltită, consuma un țap cu bere. Și florii nebunii l-au prins aci. Minte curată s’a întunecat, astrul și-a început vertiginoasa apunere pământeană:

„Tot pe loc, tot pe loc,
Să răsără busuioc” . . .

Ghiul a răs, iar un vânzător de limonade a făcut o glumă. Mihail Eminescu înnebunise . . .

Câteva ani mai târziu, după a treia nebunie, într’un ospiciu sărac, nebunul Petrea Poenaru lovea cu un ciocan o frunte înaltă. Henrieta a știut, a plâns și a scris, dar oficiantăile au înconjurat. Nici nu era de conceput . . .

Și-așa, la 15 Iunie 1889, luceafărul poeziei românești a intrat în veșnica nirvană. Câteva luni mai apoi se stinse Veronica într’un decor cu brazi, iar bădia Ion Creangă, în același an, a plecat să-și caute prietenul drag.

— Mihail Eminescu, pentru ziua stingerii tale am vrea să împletim o cunună de flori.

Să ne ierţi dacă n'o fi prea mare! Că ni-s săraci şi numai suflul ăsta mare şi păcătos îl târim după noi, ca pe o pungă prea grea. Ştiu că ne cunoşti. Ne 'nţelegi. Şi nu te superi!
Iar dacă până la Bucureşti nu putem ajunge, ne iartă! E departe şi greu de venit. Totuşi, într'un carnet de şcoală am eu, Mihail Eminescu, o ramură depe mormântul tău. E mică şi scumpă.

Pe ea o sărut, iar de-aici, din inima Bănoctului drag, unde-ai hoinărit în tinereţe, mă închin în faţa mormântului tău. O lacrimă se rostogoleşte pe pământul ud, bulgării o sorb, genunchii mei se pleacă . . .

Şi odată cu mine, îngenunche întreagă generaţie.

Pavel P. Belu

Arhivă literară

Pentru „Brazde“

Brazde Bănăţene
Binecuvântate,
Veacuri lungi cu sânge
Fostu-ne-aţi udate.

Câte Neamuri toate
Nu se frământară,
Să se 'nalţet aicea
Pe-a vieţii scară!

Au cercat să pearză
Dulcea noastră limbă,
Însă legea firii
Oamenii n'o schimbă.

Dumnezeu ne puse
Tot pe noi — stăpânii
Dându-ne în mână
Sabia luminii.

Vom purta-o vrednică
Noi mereu înainte,
Luminând cu dânsa
Cronicile sfinte!

Ca să ştie lumea:
Brazda bănăţană
S'a numit odată
Dacia Traiană!

Gh. Bălţeanu

Poem cu vânt

Vântul e uscat şi suflă de sub zare,
N'or fi trebuit să-l fac semn de plecare.

Acum s'a ncolăcit cu braţe de nebun
Şi strânge dorul primăverii 'n prun.

Numai plecarea noastră n'a fost să fie,
Poale aşteaptă suişuri spre ţările,

Sau se şterge ca apa cu pas de uitare
În destinul primăverii şi în fiecare . . .

Petru Sfetca

Crepuscul banal

Apus de soare: zare vastă,
cu melipsitul roş strident
şi pastaşajul evident,
ca într'o ilustrată proastă.

Un scut de foc sfărmat în două,
din braţul zilei, cade 'n hău,
când noaptea naltă seminul său:
pumnal aprins de lună nouă.

P. Bogdan

Te-am dăltuit . . .

Te-am dăltuit din limpezimi de ape
Şi te-am culcat la gându-mi căpătâi
Să-mi fii, tu, sora dragostei dintâi
Ce-a desmerdat a cântecului clape.

Din cerul cel mai vineţiu şi larg
Ţi-am împletit ghirlande de poeme.
Pe mări întinse Ţi-am trimis tireme
Şi te-am căutat din vârfuri de catarg.

De-asupra unui cer răsfânt în mare,
Te-am vrut numai un veşnic răsărit;
Te-am vrut numai un sbor încremenit
Pe-a orizontului întomnare.

Sonet

Tristeţile mi-au coborît pe gene,
Când noaptea să vegheze-a poposit . . .
Singurătatea 'n versul obosit
A lăcrimat căutându-te 'n catrene.

Ca gândul de uşoară-ai înflorit
Pe aripa unui cântec de sirene.
Te-am auzit cum ai păşit alene.
Şi'n spulberări de zori cum ai pierit.

Am tras atunci perdelele de vis
Şi noaptea 'n colţuri s'a retras sfioasă
Ca tremurarea florii de cais.

S'a spulberat şi umbra-ţi mătăsoasă . . .
Un gol imens în sufletu-mi s'a 'nchis
Şi-a lăcrimat visarea-mi dureroasă.

Pavel Butan.

Moș Simion Manea^{*)}

de Gh. Atanasiu

Moș Simion Manea e unul dintre gospodarii de frunte din sat. E cunoscut în tot jurul, bucurându-se de faima omului vrednic și de omente.

Nimănui moș Simion n'a făcut vreun rău.

Vrednicia lui de gospodar a fost și este un duh bun, atât pentru sătenii din Moara Roșie, cât și pentru ceilalți de prin satele din jur.

Cine trece prin Moara Roșie, trebuie să se oprească și pe la gospodăria lui moș Simion Manea dacă vrea să alba bucuria gospodăriilor vrednice înghebate.

Casa lui moș Simion are patru odăi mari, dintre care două au ferestrele spre uliță. E acoperită cu țigla și are pe pereți împodobiri de flori, făcute de maeștrii satului, după gustul dodei Dumitra.

De cincizeci de ani, de când e zidită, ferestrele ei au fost înveselite de verdeața florilor, îngrișite de doda Dumitra, prin oalele de lut, cumpărate anume dela târg. Tot la ferestre, au rămas și acum perdelele din tinerețe, cusute de mâna ei, cu gândul la Simion cel mai chipeș fecior din sat.

S'au luat destul de instăriți. Au avut împreună patruzeci de jugăre de pământ. După cincizeci de ani de traful laolaltă, au ajuns astăzi, să alba peste o sută de jugăre. Când intri în casa lor, simți acea siguranță a săteanului, care nu-i legat de nimeni decât de pământul său și care nu-i pasă de nimeni decât de cerul îndurător de ploafe.

O aruncătură de privire prin casă, îți spune că moș Simion e înfrățit cu buna orândulală. Paturii bune de odihnă, cu saltele și perine făcute de doda Dumitra străjuiesc pereții. Dune călduroase pentru iarnă l-au ridicat bogăția aproape până în podele. Icoana cu chipul Maicei Domnului și Sfântul Gheorghe au împodobit peretele dela răsărit iar fotografiile, de pe vremea când era moș Simion „cătană” și doda Dumitra fată mare acasă, înconjurată de alte fotografii cu feciorii, nurorii, nepoții și nepoate, sunt dovezi despre trecutul înștit și pașnic. Ponevi albe ca zăpada în zecl de flori, cu armonia lor de culori, îți vorbesc de vrednicia dodei Dumitra.

În curtea lui moș Simion ai găsit de toate. Grajdul său era o mândrie de clădire. Mare ca și casa și acoperit cu țigla. Vitele adăpostite în grajdul lui moș Simion, aveau în priviri acea sănătate de animale odihnite de îngrișite. Dincolo de curte, în aer mișunau mulțimea de păsări și vegheau clăile de pale și fân.

. . . Cele patru odăi mari și spațioase și cu acel miros de scoarțe țărănești, strălucesc de curățenie iar armonia de împodobire interioară, care-ți fură privirile, te îndeamnă să-ți admiri gustul și dibăcia mâinii, care a știut să-ți dea atâta frumusețe.

Un sentiment de adâncă pace, pune stăpânire pe firea-ți frământată și'n odaia care te îmbie cu odihna, te regăsești cu toate bucuriile, pe care le-ai avut cândva și peste care anii au presărat năzuinți și alte bucurii.

Când se făcea focul în „cuptorul” cel de fier și căldura cuprindea întreaga încăpere, te apuca un chef de povestit, că nu te-ai fi oprit o noapte întreagă.

Așa era de bine și de plăcut, în serile când bătrânii găseau de cuvîntă să „gîvănească” în „soba” cea curată.

Icoana veghează, cu îndemnul de rugă, ca o adăugire sfântă pentru pacea care stăpânește casa. E chipul lui Sfântul Gheorghe, omorînd balaurul iar alătura altă icoană reprezentând sfinții Mihail și Gavril. Sunt icoane și în celelalte odăi, câte una și au „chipul” pe Maica Domnului cu Isus în brațe.

Câte un șervet înflorat, împodobește icoana iar în nodul ftecăruia stă înștit câte o rămurică de busuoloc.

Tocmai pe una din grinzile odăii se mai află câteva fire. Alătura de visul Maicii Domnului, o carte de rugăciune, o biblie veche și o carte de cântări lumești.

Dunele, perinile și scoarțele, în culori diferite, se ridică semețe, până în podele, pe lungimea paturilor, lăsând să se vadă, nu numai vrednicia gospodinei dar și o parte din bogăția casei.

Sunt acolo, în orândulală măeastră, lucruri scumpe, cusute cu multă mîgală de mâini femeiești, ce-au pus în armonia culorilor alese, toată iubirea lor de mame, împletită cu acel sentiment de neliniște și de frumusețe tinerească a viitoareii „mîreșe”.

Și au rămas acolo, în așezarea lor cumînte, amintiri din năzuințele ce s'au îndeplinit, cuvînte din bucuriile petrecute, frânturi de cântece din vremuri bătrânești și regretul timpului care trece.

Odadile au înfățișarea patriahală, de bucurie și veselie țărănească, unde mâna dodei Dumitra a trecut cu grija ei de gospodină și cu acea dragoste de înfrumusețare, precum îi este sufletul.

De cincizeci de ani, de când e zidită casa, fe-

I. Isac : Vedere din Ada-Kaleh.

^{*)} Fragment din romanul „Moara Roșie”, ce se află sub tipar.

restrele ei au fost inveselite de verdeţea florilor, crescute în oalele de lut, cumpărate anume dela târg. Tot la ferestre, au rămas şi acum perdelele din tinereţe, cusute de mâna ei, cu gândul la Simion, cel mai înalt şi chipeş fecior din sat.

Când focul dudue, în vatra din tindă şi fumul alunecă încet prin deschizătura neagră şi largă a hornului, dodă Dumitra îşi aduce aminte de tinereţea ei, alătura cu Simion şi pe furiş aruncă privirile spre fotografiile de pe perete, făcute odată la un târg mare din Timişoara.

Pe scaunul ei mic, la bătaia focului, îi joc pe faţă umbre dar şi bucuria unei vieţi trăite din plin.

Când s'au luat, au fost tineri şi au avut împreună peste patruzeci de jugăre pământ. După cincizeci de ani de traţu, au ajuns să aibă peste o sută de jugăre. De aceea în casa lor, pe feţele lor, vei citi acea siguranţă, acea încredere ţărănească legată de Dumnezeu şi de pământ.

În curtea lor, te întâmpină belşugul şi acea orânduală de gospodar, în toate acele adăposturi pentru vite, păsări, grâne, unelte şi maşinării, peste care veşghează necruţător ochiul de stăpân al lui moş Simion Manea.

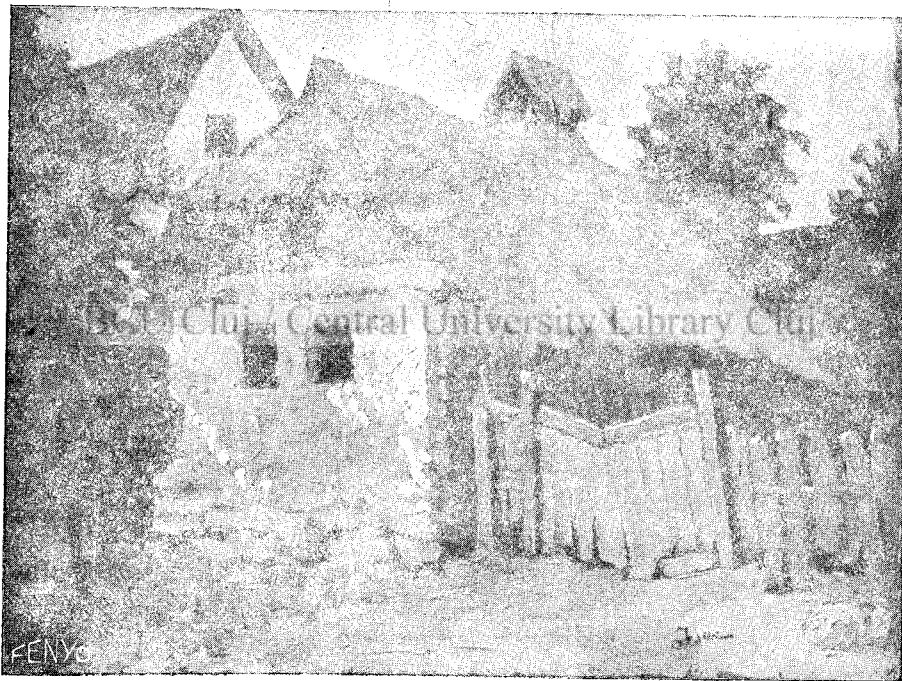
Când îi va vorbi moş Manea de „grajd“, de „clet“, de „şopru“, de „magazie“, de „cămară“ sau de „plevăria“ lui, stai în loc şi te minunezi de dragostea dăruită acestor lucruri înfăptuite de mâna lui.

E ca vrăjtit şi numai atunci îi dai seama de ce zâmbetul dodă Dumitra are ceva din armonia peisajului ţărănesc, în mijlocul cărora trăiesc.

Şi peste toate acestea, au trecut valuri de necaz, împinse de războiu iar moş Simion n'a pierdut credinţa şi a rămas dărz în faţa vremurilor. Nimeni nu l'a putut încovoia. Căutându-şi de treburile sale, a trecut prin mărăcinişul de nevoi, presărate de războiu, senin cu aceeaşi credinţă implântată în viitor.

Alături de el, a fost şi este dodă Dumitra.

Gh. Atanasiu.

I. Isac: Casă din Bocşa Montană.

Incrustări în bancă

În anul acesta nimeni nu ştia unde locuieşte Andrei Volbură. La şcoală venea regulat, vorbea puţin dar gândea mult. Ochii lui mari, negri, se pierdeau în liniştea orelor pe ferestrele clasei, iar gândul lui plutea ca un porumbel pribeag, dintr'un loc într'altul, fără să-şi mai găsească odihnă şi astămpăr.

Când se întâmpla vreodată să fie tulburat din gândurile lui, se ridica palid, cu cearcănele negre în jurul ochilor şi abia îngâna:

— Pe mine m'aţi întrebat D-le profesor? . . .

Vocea autoritară a profesorului tuna în încăperea mică a clasei. Volbură pălea şi devenea din ce în ce mai mic, mai palid.

Şapte ani de-a rândul existenţa lui aproape n'a fost bănuită. Trecea prin lume fără s'o vadă şi fără să se facă văzută. Prietenii n'avea. Nici nu simţea

nevoia unei prietenii. Era mereu tăcut şi gânditor, mulţumit în singurătatea lui. A trecut regulat în fiecare an. Nu era nici eminent dar nici codaş.

Era o zi de toamnă. Un vând uşor desprindea frunzele copacilor, alungându-le departe . . . departe . . .

Volbură era pentru prima oară, în cei şapte ani, absent. Unde putea fi? nimeni nu se întreba. Absenţa lui trecuse neobservată de nimeni.

Zilele treceau. În bancă, locul său, continua să rămâie liber. Şi şcoala şi viaţa îşi continuau liniştite drumul înainte.

După un timp dirigenţii clasei începu să se intereseze de absenţa lui. Dar de unde să-l ia? Unde ştia să-l caute? Oricâteori îl întreba unde locuieşte, el punea capul în pământ şi murmura cu vocea stinsă:

— Iertați-mă d-le profesor dar . . . nu știu cum se numește strada. Ora . . . ora viitoare am să vă aduc adresa exactă.

Așa trecuse el prin cele câteva luni dela începutul anului școlar.

În anii cealalți își dăduse și el adresa ca toți elevii. Acum însă ascundea adevărul, se temea de el și îi era rușine de propria lui ființă.

În preajma vacanței de Crăciun, Andrei auzi câteva bătăi sfioase în ușa odăiței lui cu geamuri sparte. Se ridică încet din pat și înaintă tremurând spre ușă, dar înainte de a ajunge, ușa se deschise și în prag apare cu ochi mari, întrebători, dirigintele cuprins de mirare și de spaimă întrebă:

— Tu aici Volbură? . . . aici? . . .

Andrei Volbură plecă ochii lui mari negri. Două lacrimi i se iviră între gene și-i scăpără pe obraji palizi. Plângea în el un suflet și o viață. Tusa îi răscoli dureros pieptul. Scui pă fără să-și dea seama la picioarele dirigintelui său, o picătură roșie de sânge, o picătură de suflet și de viață.

— Fără foc? . . .

— N'am . . . n'am . . . avut . . .

Voi să mai spună ceva, dar vorba i-se îneca în tuse Pe masă cărți, caiete, aruncate în desordine visau liniștea unui raft. O sticlă cu cerneală și un toc vechiu cu penița ruginită, iar alături un ceas hodorogii ce-și cânta mereu aceeași melancolică romanță: tic . . . tac . . . tic . . . tac . . .

Dirigintele ridică încet câteva cărți. Privirea îi rămase așintită asupra unui cael gros cu scoarțe negre. Deschise . . .

Pe pagina întâia sus, era scris cu litere mici timide: „Andrei Volbură“ apoi ceva mai jos „Frânturi din visurile mele“ — Poeme. Schițe. Nuvele —

Caetul era scris în întregime.

Din fuga ochiului descifră o frază: . . . „Unde sunteți toamne dragi ale copilăriei mele?“

Închise caetul și se îndreptă spre pat. Se apleacă încet și depuse un sărut — curat ca un buchet de crini — pe fruntea rece a elevului său.

Tresări. I se păruse? . . . Nu! Și cât de dulce era sărutul. Dar parcă nu era al lui, al dirigintelui, ci al mamei sale.

Încă odată, o singură dată și-a arătat figura lui de muribund în școala în care își îngropase copilăria apoi nu s'a mai văzut niodată, nici odată . . .

În biblioteca mică a clasei se odihnește un caet cu scoarțe negre ca o fantomă a trecutului și a elevului Andrei Volbură . . .

Iar în bancă, acolo unde ședea el, cineva a încrustat adânc o cruce.

. . . Unde sunteți toamne dragi ale copilăriei mele? . . .

Aurel D. Bugariu

Elegie

O! Ani de basm ai tinereții
Ca mâine calea voastră o pierd
Și 'n drumul greu al bătrâneții
Portretul vostru îl desmierd.

Aș vrea să am acele clipe,
În sufletu-mi „de vreasc“, de-acum,
Ce ieri știau ca să 'nfirepe
Întrezăriri de bine 'n drum.

Dar azi mocnesc în sân regrete
Că azi nu-i viața cea de ieri
Iar anii ce să 'nscriu în plele
Străbat spre-a morții adieri.

Ca mâine vor ajunge șaale
Spre aproape cea de veki, din margini,
Și 'n scânduri vor închide jalea
Uitat de rude și de prieteni.

O! Ani ai dulceti tinereții
Vă duc cu mine amintirea
Prin noaptea viselor prin ceți
Vă duc cu mine fericirea

Valeriu T. Perianu

Epigrame

Unui cassier

căruia, în urma unor nereguli comise, colegii, i-au dat epitetul: „mână lungă“.

Mâna i se alungise
Manevrând ne'ncetat banul,
Doar Lamark a spus odată:
„Funcția crează organul“.

Ion I. Mioc

Autorului vol. „Picături de venin“

Volumul tău prin librării
Aruncă 'rafturi mult venin,
De groaza lui nici ceilitorii
Prin librărie nu mai vin.

Romulus Radu

Arhivă folkloristică

Doină

Ano ochișorii tăi
Parcă-i piatră scumpă 'n ei,
Ori is mândro de argint
Cum nu-s la la'alta pe pământ,
Că gurița ta-i izvor
Nu-i de apă ci de dor
Căț toți după ea s'omor
Cin' s'o adăpa din ea
Va muri de jalea ta,
Căci și eu m'am adăpat
Într'un ceas rău, blăstămat,
D'atunci doru 'n mine crește
Înima mi să topește,
Să topește ca și ceara
Ca și neaua primăvara,
Să topească toate într'una
Ca pe flori când cade bruma.

(Auzită dela Nic. Șoreanu din com. Ohaba, jud. Timiș-Torontal)

Culeasă de Romulus Radu

Consemnarea preoților pravoslavnici din eparhia Vârșetului, protopopiatul Logojului. Anno 1797

Comunicată de Pr. Petru Olde.

Parohia	Numele protopresviterilor, presvit. diac.	Caracterul lor și locul nașterii	Prin cine și când s'au hirotonit	Ce limbi vorbesc	Etatea	Starea fam.	Câți copii are ?			Observațiuni
							feci-ori	fete	laolaltă	
Zgribești	2. Antonie Popovici	adevărat paroh, n. Zgribești	Iosif Șakabentiu 26. XII. 1789	românește	30 ani	căsăt	1	1	2	
	3. Nicolae Pétrovici	adevărat paroh n. Zgribești	Iosif Șakabentiu 11. VII. 1797	românește	32 „	căsăt	2	1	3	
Dragomirești	1. Atanasie Popovici	adevărat paroh n. Dragomirești	Iosif Șakabentiu 16 VI 1787	românește	33 „	căsăt.				
	2. Mihail Freanț	adevărat paroh, n. Secheiuș	Iosif Șakabentiu 1. I. 1793	românește	30 „	căsăt	1	1	2	
Scheiuș	1. Nicola Popovici	adevărat paroh n. Scheiuș	Ioan Georgevici 1. VII. 1758	românește	56 „	căsăt.				
	2. Petru Rumela	adevărat, paroh n. Zgribești	Iosif Șakabentiu 17. XI. 1789	românește	35 „	căsăt.	1		1	
	3. Damaschin Pascuovici	adevărat paroh n. Tapia	Iosif Șakabentiu 6. IV. 1792.	românește	27 „	căsăt.		2	2	
Remetea	Eliseta Ioanovici	adevărat, paroh n. Remetea	Iosif Șakabentiu 4. IX. 1788	românește	30 „	văduv				
Zorlenț Mare	1. Ilie Pavlovici	adevărat paroh n. Zorlenț Mare	Ioan Georgevici 11. VII. 1770	românește	49 „	căsăt.				
	2. Blagoie Petrovici	adevărat paroh n. Zorlenț Mare	Ioan Georgevici 25. III. 1772	românește	47 „	căsăt.	3		3	
	3. Vichentie Popovici	adevărat, paroh n. Zorlenț Mare	Vichentie Popovici 6. II. 1780	românește	39 „	văduv	1	1	2	
	4. Dimitrie Bumbăclică	adevărat paroh n. Caransebeș	Iosif Șakabentiu 8. VI. 1791	românește și sârbește	31 „	căsăt.	2		2	
	5. Pavel Crăcionovici	renunțat de bună voie la par.. n. Zorlenț Mare	Ioan Georgevici 10. VII. 1770	românește	48 „	văduv				
Dăjești	1. Grigorie Popovici	adevărat paroh născ. n. Caravlașca, Târgu	Iosif Șakabentiu 29. III. 1792	românește	28 „	căsăt.	2		2	
	2. Nicolae Popovici	adevărat paroh n. Dăjești.	Iosif Șakabentiu 29. IV. 1797	românește	21 „	căsăt.	1		1	
Furlug	1. Simeon Popovici	adevărat paroh n. Furlug	Vichentie Vidac 20. XII. 1773	românește	40 „	văduv	2		2	
	2. Dimitrie Avramovici	adevărat paroh, născ. în Valea Marea	Iosif Șakabentiu 22. V. 1789	românește	35 „	văduv	1	1	2	
	3. Nicolae Popovici	diacon n. Ferling	Iosif Șakabentiu 19. IV. 1795	românește, sârbește, nemțește	20 „	căsăt.	1		1	

(Va urma)

Arhivă istorică

Istoria comunei Denta (jud. Timiș-Torontal)

de Pr. Catus Pascu

(2) În anul 1738 începe iar să apară la marginea acestei provincii semiluna, care, după un asalt asupra Orșovei-nou, dar nereușit, se îndreaptă înspre Mehadia.

Turcii aliași apoi și cu câțiva bieți Români necăjiți, cari nemai putând răbda până la capăt suferințele și mizeriile, s'au răscolit asupra autorităților, cari îi tratau neomenite, cutreeră Banatul în cete desordonate, jefuind tot ce le cădeau înainte. Luau turme de vite și duceau ca robi pașei din Mehadia fete, femei, copii și bărbați.

După ce au pus stăpânire pe mai multe cetăți, se îndreaptă și ocupă Ceacova și Denta. căci iată ce zice în cronica sa protopopul Nicolae Stoica de Hașeg: „Turcii, uniți cu robi s'au dus, iar alții verbăluiau seimeni nu numai pe Căraș, ci și dela Sebeș, Lugoj, Chizățiu și Belinț. Ceacova, mănăstirea Sângeorgiului*) Denta, arseră și robiră, dar și voluntiri (seimeni) cu simbrie aduna.⁵⁰”

Despre întâmplările acestea succesorul guvernatorului Mercy, Franc. Leopold Engelshofen, arată Consiliului de război că asocierea Românilor cu Turcii a fost provocată de aspirările și abuzurile ofițierilor comise la strângerea dărilor.⁵¹

În anul 1745 vin și se așează în Denta și câteva familii de Bulgari.⁵²

În anul 1745 s'a început să se facă la Denta canalul până la revărsarea în Timiș a Bârzavei.⁵³

În com. Denta și în anul 1761 a existat oficiul poștal care a rămas și până azi.⁵⁴

În jumătatea a doua veacului al XVIII-lea, Francisc Griselin aflându-se în Banat (între anii 1774-1776), în „Scrisoarea a VI-a, a sa adresată Baronului Iosif de Sperges, după ce arată la început pe scurt, starea populației și numărul satelor din Banat, se grăbește să se ocupe mai pe larg și de „Neobănățeni“ (Neubanner, adică de Țiganii cari locuiesc în această provincie.

Printre exemplele înșirate în această scrisoare nu uită să amintească și un caz care l-a văzut personal petrecându-se în Denta, și anume: . . . „într-o zi în satul Denta din districtul Ciacovei, — zice Griselin — mă atrase curiozitatea într'un bordel țigănesc. Primul lucru ce văzui, fu un tânăr făcău plin de râie, căruia mama-sa îi aduse pe o farfurie de pământ, carnea fiartă a unui mic șarpe ca s'o mănânce. Deoarece pielea reptilei era deja înlăturată nu putui afla dela țigancă, cărei specii aparținea șarpele; după mai multe întrebări, numai atât am putut afla, că acel șarpe nu făcea parte din viperele veninoase. Tot așa se serveau și vechii Egipteni de carnea șarpelui ca de cel mai bun și sigur leac contra boalei Elephantiasis, care după descrierea vechilor medici, eră cea mai grozavă, din toate boalele de piele.“⁵⁵

*) Mănăstire lângă com. Berceuța, plasa Gâtaia, N. A.

⁵⁰ P. Drăgălina, op. c., p. III., p. 187, 188, 189 și 190.

⁵¹ P. Drăgălina, op. c., III., p. 205 și 206; și după acesta

Gh. Popoviciu, op. c., p. 316.

⁵² V. Molin: „Banatul“ în „Calendarul Banatului“ pe an. 1933.

⁵³ Gh. Popoviciu, op. c., p. 519.

⁵⁴ Borovszky, op. c., p. 36.

⁵⁵ Francisc Griselin: Istoria Banatului Timișoara, traducere din limba germană de Nicolae Bolocan. București. 1926, p. 144-157.

În 17 Oct. 1785 împăratul Iosif al II-lea dă ordin ca toate familiile a căror membri au fost părtași la revoluția lui Horia, să fie deportate în Banat împreună cu tot avutul. Dar autoritățile din județele din Ardeal, unde s'a produs revoluția, au vrut să expulzeze, din răzbunare, și o mulțime de Români cari n'au luat parte la revoluție. Români arătând la Curtea împărătească abuzurile autorităților, împăratul ordonă să înceteze de aci înainte orice expulzare. Dar cu data de 17 Febr. 1786 Comisiunea regească arată Județului Căraș că cele 94 familii trimise sub escortă militară în Banat, pe teritoriul confiniului grăniceresc, au să treacă în două grupe și anume: un grup va trece prin Caransebeș—Brebul—Câlnic—Gorula—Petrovăț—Vârșeț la Alibunar; iar alt grup prin Lugoj (aci a ajuns la sfârșitul lui Februarie și a plecat de aci la 1 Martie), —Sinerșig—Chevereș—Denta, până la Sânmihal.⁵⁶

La 9 Febr. 1788 Iosif al II-lea declară războiul Turcilor. Acest război avea să fie fatal nu numai pentru Imperiali ci, și pentru bieții Români. Turcii năvălesc în Banat și după ce trec prin ascușișul lăganelor lor, localitățile depe lângă Dunăre: Panclova, Cuvinul, Biserica-Albă și altele, se îndreaptă spre Timișoara.⁵⁷

Românii, neuitând de suferințele și de zilele amare îndurate în trecut, sub semilună, fug îngrozii unde văd cu cei doi ochi. Turcii, în drumul lor, întâlnesc pe refugiați între Denta și Deta, și între aceștia erau și Vărădienii, cari căutau să-și salveze și ei viața împreună cu preotul lor Ioan Iorgoviciu, fiul preotului Marcu Iorgovici din Vărădia. Aci, Turcii, spânzură 2 preoți și 53 Români în 11 și 12 Octomvrie 1788. Vărădienii, din fericire, au putut scăpa cu viața din mâinile Turcilor, numai prin intervenția preotului lor.⁵⁸

Mai jos redau un fragment dintr'o circulară găsită de inv. Sofronie Liuba, în protocolul cu circulare dela biserica din com. Măidan (jud. Căraș) și din care se poate vedea că cei doi preoți Iorgovici — tatăl și fiul — din Vărădia, au fost decorați pentru faptele lor bune și creștinești, săvârșite în [decursul năvălirii turcești: . . . „pentru bine pomenita alor împărătească mărire au privit spre toată smerita cerere a acelor doi preoți ai noștri, adică: a preotului Marco* și a fiului său Ioan Iorgovici parohii din Vărădia, cari într'aceea fugăria alunceă pe unele și pe multe neamuri din Vărădia, Mărcina și din Vrăniuj; au sfătuit să nu fugă; și aci dimpreună cu ei ca un credincios, păstoriul preotul Marco rămâne în credința monarhului și a moștei noastre au fost îndemnători și porția turcilor n'au dat eară preotul Ioan pre cel ce în nevoi s'au aflat și în fugă au fost nu i-au lăsat singuri ci dimpreună cu ei în fugărie au fost: prea acela îndemnându-i către credința împăratului nostru, iarăși la vremea în salele

⁵⁶ I. Boros: Rapoartele vechiului județ Căraș și alte informațiuni despre revoluția lui Horia, „Analele Banatului“. Timișoara. An. IV (1931). No. 1 Fasc. 8., p. 97 și 98.

⁵⁷ Gh. Popoviciu, op. c., p. 352 și 353.

⁵⁸ Pr. Petru Bizerea: Parohia ort. română din Deta. Calendarul „Almanahul Banatului“, pe anul 1929.

* Tatăl lui Paul Iorgovici N. A.

lor iau adus către aceia cel dintâi cerșind cătane dela Vârșei pentru apărarea satelor aceloră singur înainte mergători au fost și pentru hrana și ținerea lor o vreme s'au câștigat încă și pentru paori, dela Varădia care pe strămbătate au fost prinși dela execuția cea groznică care la Denta** s'au făcut, prin mijlocirea sa i-au mântuit.

„Acestea toate mai nainte ispitiindu-le a lor mărire și crăirea sa pentru vrednica câștigarea sa de plată amândurora aceloră mai sus pomeniți preoți tatălui și fiului câte o coloină de aur, care închipuesc fața cea prea înaltă împărătească cu milostivire ale dăruți bine au voit“ . . . ³⁹

Cu data de 15 Februarie 1796 Denta primește autorizație pentru a ținea iarguri săptămânale.⁴⁰

În 1838, în această comună iobagii au avut 126⁷/₈ loturi.⁴¹

În anul 1863, povestesc bătrânii acestei comuni, a fost foarte mare secetă și foamete.

Deasemenea își reamintesc, că în anul 1880 a bătut piatra și a distrus recolta de pe câmp.

În anul 1911 com. Denta primește autorizație și pentru ținerea de iarguri anuale.⁴²

Cu începerea marelui războiu mondial, în comuna Denta se începe o nouă viață, o viață plină de sbuciumări pentru locuitori.

Dintre locuitorii cari au plecat pe câmpul de luptă mulți nu s'au mai reîntors acasă, unde au lăsat tot ce au avut mai scump: părinți, frați, soție și copii.

În semn de recunoștință și de aducere aminte comuna Denta li-a ridicat în anul 1928 un frumos monument care a costat suma rotundă de 63.000 lei.

Pe monumentul eroilor sunt săpate următoarele nume: Atanasie Conciatu*, Anchi Gheorghe, Allar Francisc, Banciov Francisc, Brancov Seja, Boca Traian, Băneș Trifu, Benhărd Johan, Busch Mihail, Burov Carol, Boboiciov Petru, Cristea Gheorghe, Cristea Iosif, Cocora Simeon, Calapiș Ștefan, Craiovan Gheorghe, Deciov Gheorghe, Deciov Ioan, Damianov Iosif, Dragomir Ioan, Erini Trifu, Fiștea Risto, Gruian Ilie, Grösser Matei, Grekonici Marcu, Giorici Matei, Giorici Ilia, Haska Gheorghe, Heil Ioan, Iedu Petru, Iedu Gheorghe, Iancu Gheorghe, Iancu Nicolae, Iosciov Petru, Jugiu Pavel, Isling Antoniu, Kohl Ioan, Komnenov Nicolae, Milorad Petru, Milorad Nicolae, Giorici Marcu, Menco Ioan, Milotinovici Dușan, Niculescu Iiva, Patrascu Gheorghe, Pasici Ioan, Paia Lazar, Pavel Iosif, Pavel Pantelimon, Petcu Petru, Petcov Nicolae, Ruch Antoniu, Ruch Iosif, Săvu Pantelimon, Sabliov Ștefan, Sabliov Petru, Slăvin Nicolae.
(Va urma)

** Denta. N. Aut.

³⁹ Vezi această circulară publicată de S. Liuba în rev. „Transilvania“, Sibiu, 1900. Nr. 4. p. 99-100; și la Petru Olde: Știri contemporane despre „rezmeria“ Românilor bănățeni, dela 1788, în Analele Banatului Timișoara, 1931. Nr. 1. p. 102-103.

⁴⁰ Borovszky, o. c., p. 36.

⁴¹ Borovszky, o. c., p. 36.

⁴² Borovszky, o. c., p. 36.

*) Ucis în revoluția din 1918.

Insemnări

— Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Andrei a sfințit în Dumineca Rusaliilor, biserica nou zidită din comuna Ghiroda (jud. Timiș-Torontal), care este înpodobită foarte frumos de către pictorul Simeon Băcală din Petroman și de către sculptorul Ștefan Gajo din Timișoara.

— Elena Bocu, mama d-lui Sever, Bocu în vârstă de 92 ani s'a stins din viață. Rămășițele pământești au fost depuse în cimitirul din com. Șiștarovăț. În veci pomenirea ei!

— Dl. Dr. Aurel Peteanu, directorul liceului C. Brediceanu din Lugoj, a binevoit să cumpere 20 exemplare din colecția noastră „Arhive Bănățene“ pentru premiul elevilor merițoși.

Dl. Octavian Metea, redactorul pentru Banat al ziarului „Universul“ a scos zilele acestea de sub tipar „Vieța de basm a lui Gh. Bădea Cârțan“ cu o prefață în limba italiană de Silvio Guarnieri.

Am primit la redacție:

Cărți

Prof. Dr. Aurel E. Peteanu: Din Galeria marilor dispăruți ai Banatului (Figuri reprezentative). Coriolan Brediceanu, (1850—1909). Lugoj, 1935 vol. II. — Prof. Dr. Valeriu Branisce (1869-1928). Lugoj, 1938, vol. IV.

Lucian Costin: Din viața scriitorilor. București, „Editura Noastră“.

Traian Simu: Originea Crașovenilor studiu istoric și etnografic. Lugoj, 1939.

În acest studiu de 144 pagini, d-l Profesor Tr. Simu, caută să arate care este originea adevărată a Crașovenilor colonizați în Banat

Contrar părerilor unora dintre cercetătorii cari susțin că această populație este de origine sârbă sau bulgară, d-l Simu în urma cercetărilor sale spune: „Rezultatul cercetărilor de față îl credem a fi următorul: Crașovenii nu sunt de origine pur slavă, așa cum s'a susținut, sau se mai crede încă, ci Crașovenii sunt un amestec slavo-român cu o penetrație albaneză“ (pag. 141).

Ludovic Ciobanu: Imagini Sonore. Timișoara, 1939. Broșura aceasta apărută în zilele trecute, cuprinde pagini mult grăitoare, din istoricul corului „Doina“ din Sănnicolaul-Mare (Torontal) anii 1919-1926, scrise foarte frumos de către fostul lui dirijor, d-l L. Ciobanu azi inspector școlar.

Ioan Pela: Epigrame. Timișoara, 1939.

Preot Victor Popovici: Colinde și cântări bisericesti la Praznicele Împărătești al Născătoarei de Dumnezeu, ale sfinților și mucenicilor. Caransebeș.

Reviste

„RAZA LITERARĂ“ București, „SATUL“ București, „INNOIEREA“ Arad.

Ziare

„LUMINĂTORUL“ Timișoara, „RĂSUNETUL“ Lugoj; „ZORILE BANATULUI“ Timișoara; „REȘITA“ Reșița.

Poșta Administrației

— Domnii abonați sunt rugați să ne trimită abonamentele ca să putem scoate regulat revista.

În colecția „Arhive Bănățene“. Seria I. — „Studii și cercetări“ — de sub îngrijirea d-lui Caius Pascu, preot, a apărut:

Nr. 1. — Pr. C. Pascu și E. Biberea, Monografia parohiei ortodoxe române și a Școlii primare de Stat din com. Honorici (jud. Severin).

Nr. 2. — Pr. Caius Pascu, Din trecutul bisericii de lemn din Căpăt (jud. Timiș-Torontal).